

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто теоретико-методичні підходи до оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств і запропоновано відповідну систему показників.

Ключові слова: система показників, показники оцінювання, інвестиційне забезпечення, інноваційна діяльність, підприємства машинобудування.

Вирішальною умовою інноваційного розвитку машинобудівних підприємств є наявність і доступність різноманітних джерел інвестиційних ресурсів. При цьому, в умовах обмежених обсягів наявних інвестиційних ресурсів, виникає необхідність залучення значних обсягів додаткових інвестицій з різних джерел, які за короткий термін здатні забезпечити виконання прийнятих програм інноваційного розвитку машинобудівних підприємств.

Дослідженню проблеми інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності в науковій літературі приділено значну увагу вчених-економістів, зокрема [1-6]. Але, незважаючи на значну кількість публікацій, питання обґрунтування системи показників оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств потребує пошуку нових підходів.

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних підходів до оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств і обґрунтування відповідної системи показників його оцінювання.

Не заперечуючи методологічну обґрунтованість та практичну значущість показників оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, які подано у сучасній науковій економічній літературі [3, 4, 6], вважаємо, що їх сукупність не має системного характеру. Систематизація показників оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств потребує, насамперед, виокремлення їх основних груп. З огляду на це, можна запропонувати поділ цих показників на чотири групи:

- показники обсягів та структури інвестиційних ресурсів підприємства, що спрямовуються у його інноваційну діяльність;
- узагальнювальні показники ефективності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства;
- показники достатності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства;
- показники якості інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства.

До показників обсягів та структури інвестиційних ресурсів підприємства, що спрямовуються у його інноваційну діяльність, належать:

1.1. Сукупний обсяг інвестицій в інноваційну діяльність підприємства за рік (I_c , тис. грн).

1.2. Обсяг інвестицій у розроблення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства за рік (I_c , тис. грн).

1.3. Обсяг інвестицій у виготовлення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства за рік (I_6 , тис. грн).

1.4. Обсяг інвестицій у придбання підприємством нових передових техніки та технології за рік (I_m , тис. грн).

1.5. Частка обсягів інвестицій в інноваційну діяльність підприємства у загальному обсязі здійснених ним інвестицій за рік (a_1 , частка одиниці), яку розраховують як

$$a_1 = I_c / I, \quad (1)$$

де I – загальний обсяг вкладених інвестицій підприємством за рік, тис. грн.

1.6. Частка обсягів інвестицій у розроблення та виготовлення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства у загальному обсязі здійснених ним інвестицій в інноваційну діяльність за рік (a_2 , частка одиниці), яку розраховують як

$$a_2 = (I_c + I_6) / I_c. \quad (2)$$

1.7. Частка обсягів інвестицій в інноваційну діяльність підприємства, що фінансуються за рахунок його власних джерел, у загальному обсязі інвестицій підприємства у його інноваційну діяльність за рік (a_3 , частка одиниці), яку розраховують як

$$a_3 = I_{6л} / I_c, \quad (3)$$

де: $I_{6л}$ – річні обсяги інвестицій в інноваційну діяльність підприємства, що фінансуються за рахунок його власних джерел, тис. грн.

До узагальнювальних показників ефективності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства можна віднести:

2.1. Загальну результативність інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства (P , частка одиниці), яку розраховують як

$$P = \frac{O_6 + O_m}{A \times \alpha}, \quad (4)$$

де: O_6 – річний обсяг виготовлення підприємством інноваційної продукції, тис. грн.; O_m – річний обсяг виготовлення підприємством традиційної продукції з використанням передових інноваційних технологій, тис. грн.; A – середньорічний розмір сукупних активів підприємства, тис. грн.; α – частка активів, що беруть участь у виготовленні підприємством інноваційної продукції та продукції з використанням передових технологій, частка одиниці.

2.2. Загальну прибутковість інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства (Π , частка одиниці), яку розраховують як

$$\Pi = \frac{\Pi_6 + \Pi_m}{A \times \alpha}, \quad (5)$$

де: Π_6 – річний обсяг прибутку від виготовлення підприємством інноваційної продукції, тис. грн; Π_m – річний обсяг прибутку від виготовлення підприємством традиційної продукції з використанням передових інноваційних технологій, тис. грн.

2.3. Результативність інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства у частині інвестицій у розроблення та виготовлення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства (P_v , частка одиниці), яку розраховують як

$$P_v = \frac{O_v}{A \times \beta}, \quad (6)$$

де β – частка активів, що беруть участь у виготовленні підприємством інноваційної продукції, частка одиниці.

2.4. Прибутковість інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства у частині інвестицій у розроблення та виготовлення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства (P_p , частка одиниці), яку розраховують як

$$P_p = \frac{P_v}{A \times \beta}. \quad (7)$$

2.5. Результативність інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства у частині інвестицій у розроблення та виготовлення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства у випадку, коли величина активів, що беруть участь у виготовленні підприємством інноваційної продукції, пропорційна частці собівартості інноваційної продукції у загальній собівартості продукції підприємства ($P_{vч}$, частка одиниці), яку розраховують як

$$P_{vч} = \frac{O_v \times C}{A \times C_i}, \quad (8)$$

де: C_i – річна собівартість інноваційної продукції у загальній собівартості продукції підприємства, тис. грн; C – річна собівартість усієї продукції підприємства, тис. грн.

2.6. Прибутковість інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства у частині інвестицій у розроблення та виготовлення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства у випадку, коли величина активів, що беруть участь у виготовленні підприємством інноваційної продукції, пропорційна частці собівартості інноваційної продукції у загальній собівартості продукції підприємства ($P_{pч}$, частка одиниці), яку розраховують як

$$P_{pч} = \frac{P_v \times C}{A \times C_i} \quad (9)$$

2.7. Граничну прибутковість інвестицій в інноваційну діяльність підприємства (E_2 , частка одиниці), яку розраховують як

$$E_2 = \frac{\Delta P}{\Delta I}, \quad (10)$$

де: ΔP – приріст прибутку від інноваційної діяльності підприємства у звітному році порівняно із попереднім, тис. грн; ΔI – приріст інвестицій в інноваційну діяльність підприємства у звітному році порівняно із попереднім, тис. грн.

До показників достатності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства потрібно віднести:

3.1. Показник достатності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства за часткою активів, які беруть участь у виробництві інноваційної продукції підприємства (D_n , частка одиниці), який розраховують як

$$D_n = \frac{\beta}{\beta_n}, \quad (11)$$

де: β_n – частка активів, які беруть участь у виробництві інноваційної продукції підприємства, у найбільш інноваційно активного підприємства галузі (підприємства-еталона), частка одиниці.

3.2. Показник достатності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства за часткою інноваційної продукції у загальному обсязі продукції підприємства (D_i , частка одиниці), який розраховують як

$$D_i = \frac{\gamma}{\gamma_n}, \quad (12)$$

де: γ , γ_n – частка інноваційної продукції у загальному обсязі продукції підприємства відповідно у цього підприємства та підприємства-еталона, частка одиниці.

3.3. Показник достатності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства за граничною прибутковістю інвестицій в інноваційну діяльність підприємства (D_z , частка одиниці), який розраховують як

$$D_z = \frac{E_z}{E}, \quad (13)$$

де: E – норма прибутковості інвестицій в інноваційну діяльність підприємства (встановлює підприємство самостійно, з огляду на відповідні показники прибутковості у передових підприємств галузі).

3.4. Нижню межу припустимого додаткового обсягу інвестицій в інноваційну діяльність цього підприємства (I_{np} , тис. грн), яку визначають як

$$I_{np} = \frac{\Pi_i}{E} - A_i, \quad (14)$$

де: Π_i – сукупний річний прибуток підприємства від здійснення ним інноваційної діяльності у звітному році, тис. грн.; A_i – сукупний середньорічний обсяг активів підприємства, які беруть участь у здійсненні ним інноваційної діяльності, тис. грн.

3.5. Величину оптимального додаткового обсягу інвестицій в інноваційну діяльність цього підприємства за умови, що залежність між величиною прибутку в цю діяльність та обсягами інвестицій у неї характеризується незмінністю коефіцієнта еластичності (I_{opt} , тис. грн), яку визначають як

$$I_{opt} = A_i \times \frac{E_z \times A_i}{\Pi_i} \sqrt{\frac{E}{E_z}}. \quad (15)$$

До показників якості інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства можна віднести такі:

4.1. Частку інвестицій в успішні інноваційні проекти, які було вкладено підприємством протягом кількох останніх років, у загальному обсязі інвестицій в інноваційну діяльність підприємства, вкладених протягом цього ж проміжку часу (φ , частка одиниці), яку розраховують як

$$\varphi = \frac{I_y}{I_{заг}}, \quad (16)$$

де: I_y – обсяги інвестицій в успішні інноваційні проекти, які вклало підприємство протягом декількох останніх років, тис. грн.; $I_{заг}$ – загальні обсяги інвестицій в інноваційну діяльність підприємства протягом кількох останніх років, тис. грн.

4.2. Частку інвестицій у наукові дослідження та розробки, що виявилися успішними, які вклало підприємство протягом кількох останніх років, у загальному обсязі інвестицій у наукові дослідження та розробки, вкладених підприємством протягом цього ж проміжку часу (φ' , частка одиниці), яку розраховують як

$$\varphi' = \frac{I_{ду}}{I_{дзаг}}, \quad (17)$$

де: $I_{ду}$ – обсяги інвестицій у наукові дослідження та розробки, що виявилися успішними, які вклало підприємство протягом кількох останніх років, тис. грн; $I_{дзаг}$ – загальні обсяги інвестицій у наукові дослідження та розробки протягом кількох останніх років, тис. грн.

4.3. Рівень наукомісткості інноваційної продукції підприємства, який розраховують як

$$P_n = \frac{O_v}{I_{nv}}, \quad (18)$$

де: P_n – рівень наукомісткості інноваційної продукції підприємства, частка одиниці; I_{nv} – обсяг інвестицій у розроблення нових та покращення існуючих видів продукції підприємства, що виготовлялися підприємством протягом звітного року, тис. грн.

Стосовно показників, які, згідно з запропонованим підходом, повинні утворювати систему показників оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, то потрібно висловити кілька пояснювальних міркувань, а саме:

- *по-перше*, ці показники характеризуються різним ступенем узагальненості. Як видно з аналітичних виразів (1-18), деякі з цих показників може бути використано за будь-яких умов, а інші – лише за умови, що виконуються певні припущення;
- *по-друге*, деякі з наведених показників мають цінність, насамперед, як певні орієнтири для прийняття інвестиційних рішень щодо подальшого розвитку інноваційної діяльності окремого машинобудівного підприємства. Зокрема, це стосується показника достатності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства за граничною прибутковістю інвестицій в ін-

новаційну діяльність підприємства – якщо значення цього показника перевищує одиницю, то це свідчить про доцільність подальшого нарощування обсягів інвестування в інноваційну діяльність цього підприємства;

- *по-третє*, деякі із запропонованих показників оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств потребують спеціального обґрунтування. Ця вимога стосується, передусім, таких двох показників, як нижня межа припустимого додаткового обсягу інвестицій в інноваційну діяльність певного підприємства (14) та величина оптимального додаткового обсягу інвестицій в інноваційну діяльність цього підприємства (15) за умови, що залежність між величиною прибутку в цю діяльність та обсягами інвестицій у неї характеризується незмінністю коефіцієнта еластичності.

Порівняння фактичної величини активів певного машинобудівного підприємства з оптимальним, визначеним за наведеним підходом дає змогу прийняти обґрунтоване управлінське рішення щодо обсягів додаткового вкладення (або, можливо, навпаки – вивільнення) інвестицій в активи підприємства, які залучають до його інноваційної діяльності.

Ми вважаємо, що для комплексного оцінювання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, за допомогою розрахунку запропонованої системи показників власники та менеджери цих підприємств повинні здійснювати аналізування динаміки наведених показників порівняно з попередніми періодами, проводити комплексне діагностування його стану та тенденцій розвитку і виявляти можливі резерви поліпшення цих показників. Предметом наших подальших досліджень в цьому напрямку може бути узагальнення методичних рекомендацій щодо вибору та обґрунтування індикаторів для оцінювання ефективності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств.

Література

1. Бернс В. Руководство по оценке эффективности инвестиций / В. Бернс, П. Хавранек. – М. : Изд-во "Инфра-М", 1995. – 528 с.
2. Бирман Г. Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт. – М. : Изд-во "Банки и биржи", "ЮНИТИ", 1997. – 631 с.
3. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : монографія / М.П. Денисенко, Л.І. Михайлова, І.М. Грищенко, А.П. Гречан / за ред. д-р екон. наук, проф., акад. М.П. Денисенка, д-р екон. наук, проф. Л.І. Михайлової. – Суми : Вид-во "Університетська книга", 2008. – 1050 с.
4. Кузьмін О.Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність : монографія / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.В. Тувакова, А.Я. Кузнєцова. – Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
5. Покропивний С.Ф. Ефективність інноваційно-інвестиційної діяльності / С.Ф. Покропивний, А.П. Новак. – К. : Вид-во КНТЕУ, 1998. – 184 с.
6. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів : монографія / П.С. Харів. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка", 2003. – 326 с.

Товт Т.И. Методические подходы к обоснованию системы показателей оценки инвестиционного обеспечения инновационной деятельности машиностроительных предприятий

Рассмотрены теоретико-методические подходы к оценке инвестиционного обеспечения инновационной деятельности машиностроительных предприятий и предложена соответствующая система показателей.

Ключевые слова: система показателей, показатели оценки, инвестиционное обеспечение, инновационная деятельность, предприятия машиностроения.

Tovt T.I. Methodological approaches to ground system of indexes of evaluation of the investment providing of innovative activity of machine-building enterprises

The article the theoretical and methodological approaches to the evaluation of the investment providing of innovative activity of machine-building enterprises are considered and system of indexes is offered.

Keywords: system of indexes, indexes of evaluation, investment providing, innovative activity, machine-building enterprises.

УДК 330.341.1

Доц. І.В. Цюпко, канд. екон. наук – Львівський ДУВС

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ – ГОЛОВНИЙ КРИТЕРІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Проаналізовано основні негативні явища і тенденції конкурентоспроможності українських підприємств, зокрема в інноваційно-інформаційній та управлінській сферах. Визначено основні шляхи вирішення проблеми конкурентоспроможності. Встановлено, що у стратегічному (глобальному) плані економічну безпеку гарантує лише конкурентоспроможна економіка, а основою сучасної конкурентоспроможності є інновації – інформаційні та управлінські.

Ключові слова: економічна безпека, інновації, конкурентоспроможність підприємств, інноваційно-інформаційна та управлінська сфери.

Вступ. Ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову може відбутися лише за умови досягнення високого рівня конкурентоспроможності її суб'єктів господарювання. Основою сучасної конкурентоспроможності виступають інновації – інформаційні та управлінські. Саме вони створюють конкурентні переваги і дають змогу посідати гідне місце в суспільно-цивілізаційному розвитку країни. Отже, ключовим завданням економічної політики України є підвищення її конкурентоспроможності на інноваційних засадах і створення для цього відповідних умов. Серед чинників формування і підтримання умов конкурентоспроможності є проведення конкурентної політики, адекватної мірі розвиненості економічної системи й такої, що стимулюватиме виникнення перелічених інновацій. Процеси розроблення і впровадження того чи іншого виду інновацій тісно взаємопов'язані, взаємозалежні та не можуть здійснюватися автономно один від одного. Наприклад, відсутність відповідних управлінських, інформаційних інновацій не спричинить розроблення і впровадження техніко-технологічних і структурних інновацій і навпаки – відсутність останніх робить перші два види малоефективними.

Постановка проблеми. Досягнення підприємствами переконливих, сталих, конкурентних переваг є одним з найважливіших категорій ринкової економіки, які характеризують здатність підприємства вчасно та ефективно адаптуватися до умов зовнішнього середовища, що швидко змінюється, протистояти кризовим явищам в економіці, виживати та розвиватися навіть за несприятливих макроекономічних умов. Особливої актуальності це питання набуває сьогодні в ситуації виникнення та поглиблення світової фінансово-економічної кризи, яка значною мірою ускладнює умови функціонування всіх суб'єктів господарювання, істотно посилюючи конкурентну боротьбу та ускладнюючи виживання підприємств в умовах ринку. Відсутність нових